

sodobno stvarna in tipično Plečnikovska, jo enostavna velikost, ki jo odlikuje kakor vsa druga ureditvena dela na Hradčanih, prav dobro ureja v obstoječo arhitektonsko okolico. Kljub zavedni skoraj puritanski strogosti je duh, ki veje iz tega dela, naravnost baročen.

V zvezi z ureditvijo okolice gradu na Hradčanih je tudi projekt za ureditev dovoza na Letno. S tem problemom, ki je končno v ozki zvezi z regulacijo Hradčanom sosedne Letne, se bavi praška mestna arhitektura že delj časa in je tudi Plečnika ves čas po vojni živo zanimal. Tu priobčeni projekt se omejuje na rešitev dovoza z vltavskega obrežja na Letensko brdo. Da kar mogoče praktično reši ta pereči problem, je izbral arhitekt podaljšek t. zv. Jelenjega jarka, ki se izteka k obrežju med koncem Hradčanskega hriba in Letno. Po Plečnikovem načrtu bi se cesta pričela dvigati ob Deylovem zavodu v bližini Starih grajskih stopnic, bi ob skupini starih hiš na koncu Hradčanskega brega prestopila podaljšek Jelenjega jarka, se dvignila po bregu pod Belvederom v loku na levo in bi po monumentalnem mostu, ki bi imel spodaj obliko portala, ki zapira dolino, preskočila konec Jelenjega jarka, se vila v loku nazaj po Hradčanskem bregu ter pri že omenjeni skupini starih hiš preskočila z mostom dolino in se vzpela na drugi breg; tako bi v obliki petlje brez prehudega vzpona dosegla za dostop na Letno zaželeno višino. Poleg tega, da do skrajnosti olajša vzpon na Letno in omili drugače neizbežno nerodne ovinke, ki dosegel arhitekt s to pentljasto med dve pobočji položeno cesto mestno arhitektonsko mikaven motiv, ki bi že sam obogatil obstoječo slikovito naravno grupacijo; važno je dalje tudi, da bi bila s to rešitvijo preprečena zazidava treh bregov, na mesto in na Hradčane pa bi se odprla vrsta mikavnih pogledov.

Kakor v Ljubljani načrti za ureditev mesta rastejo iz trdnega zamisla o končni celoti, vidimo prav tako pri delih na Hradčanih, da ima arhitekt pred očmi vedno tisto večjo celoto, ki bo edina šele dvignila polagoma nastajajoče posameznosti v vsestransko uglašeno celoto. Fr. Stelè

Kongres madžarskih katoliških pisateljev v Esztergomu.

Minulo poldrugo desetletje je pomenilo resničen preporod katoliške ideje v madžarskem družabnem, književnem in umetniškem življenju. Ta obnova se deloma lahko smatra za naravno reakcijo proti komunizmu, ki je zapustil žalosten spomin.

Na literarnem področju se je ta poglobitev pričela nekoliko prej in je spojena z imenom Otokarja Prohászke, velikega škofa v Székesfehérváru. Prohászka ni le kot škof, bogoslovec in pridigar izreden pojav, marveč tudi kot leposlovec. In to ne zaradi svojih redkih leposlovnih del, marveč zaradi brezprimerno zanosne pesniške osnovne črte v svoji osebnosti. Srečno križanje teh lastnosti, kakor tudi njegov moderni katoliški nazor, je glavni vzrok onemu čudovitemu vplivu, ki ga je imelo njegovo delo na sodobnike in potomce. To delovanje je predstavljalo novo katoliško duševnost, ki je grabila v tisočere probleme modernega življenja. Katoliška literatura je začela opuščati nabožne teme, t. zv. zakristijsko literaturo. Čutila je, da

more z levičarsko literaturo uspešno tekmovati le tedaj, ako se loti vseh življenjskih vprašanj in ako zna biti v službi katoliške ideje tudi moderna.

Novost v katoliškem pojmovanju pesništva se je pojavila najprej v delih györskega kanonika Lajosa Harsányija in znamenitega profesorja literature v Szegedu Sándorja Síka. Poleg njih se je trudila množica drugih pesnikov in pisateljev. Zasluga vseh teh je, da je naglo vzrasla privlačna in prodorna sila katoliškega leposlovja, vključ slabotnejše oskrbovani literaturi v kat. listih, in prerasla skromne ograje kat. glasil ter se v nekaterih ozirih celo uprla konservativnejšim literarnim listom.

Zmagovito napredovanje katoliškega duha je menda najprej opazila levičarska literatura, ker je zaslutila žilave tekmece med do tedaj precej neorganiziranimi kat. pisatelji. V začetku so spuščali samo ostre puščice prezira in zaničevanja na kat. iskatelje novih poti, nato so se začele bridke polemike o novi kat. literaturi. Med levičarskimi kritiki sta bila najodličnejša Mihály Babits, znameniti urednik revije »Nyugat«, in mladi, izredno zmožni pesnik in kritik Gyula Illés. Značilno je, da je v obrambo pesnika-duhovnika Lászlója Mécsa, ki so ga hudi spori ponižali, z navdušenjem vstal protestant Sándor Reményik.

Spričo takih razmer so sklicali štirje kat. pisatelji: László Mécs, István Kincs, Lajos Harsányi in Sándor Sik kat. misleče pisatelje in založnike 1. in 2. julija t. l. na kongres v Esztergom. Ta kongres je bil prvi važni in pogumni nastop, ki je sicer odkril mnogo napak, toda prvič z veliko silo pokazal življenjsko voljo in odporno moč kat. literature ter vrsto smotrnihi poti, sredstev in načinov. Dobra zamisel je bila, da niso povabili le pisateljev, marveč tudi založnike. Okoli sto oseb se je udeležilo kongresa, med njimi največja osebnost sodobnega madžarskega pesništva, plodoviti, vsestransko sodobni in očarljivi pesnik Martončík-Mécs László, premonstrat in župnik v Kral. Chlumcu na Slovaškem. Sestanke je uspešno zaključila dne 2. julija literarna matineja, kjer je Mécs bral iz svojih pesmi s sugestivno silo, ki je danes na Madžarskem le njemu lastna.

Med predavanji kongresa je bilo najpomembnejše in najvplivnejše razmotrivanje kritika in cisterijanca Frigyesa Brisitsa o položaju, nalogah in ideologiji kat. literature. »Smo — je dobesedno govoril Brisits — in z velikim zaupanjem gremo uresničenju kat. literarne ideje nasproti. Tega se moramo zelo veseliti. Veseliti se moramo tudi za ceno trpljenja, ki nam ga prinaša to priznanje. Zakaj trpljenje je zavest, da niti na cerkvenih niti na posvetnih tleh še danes ni splošno občutje in prepričanje o potrebi kat. literature in manjka večkrat celó milostne pozornosti za njena dela... Neko boječe nezaupanje, nerazumevajoče preziranje se javlja spričo del kat. pisateljev... V junaški samoti in nebriznosti zoré mnogokrat mučeniške duše, ki jim ne spleta jo venca za pero, marveč za nagrobnik... V primeri z minulostjo je postalo naše kat. leposlovje bogatejše in finejše, je pa splošno enostransko. Samo lira vlada v njem. Kulturne novele in romana med živečimi še primerjati ne moremo z liriko, manjka jima monumentalno gledanje osnov in pravi prijem snovi. V drami pa se še zganili nismo...

Radi te velike neenotnosti in enostranosti naše literature nam grozi največja nesreča... Občinstvo pričakuje mnogostranskega, življenjskega umetniškega užitka, ker so mu esteti dejali, da se kat. literatura s ponižnim in prisiljenim pogumom bliža vsaki temi in ima moč, da z milostjo in umetnostjo odgovori na vse probleme, ki se pojavljajo v literaturi. To občinstvo je tedaj treba zadovoljiti in ne smemo uničiti sposobnosti kat. literarne misli s tem, da bi prosili za njo priznanja od dobrih in pobožnih namenov. Pazimo, zelo pazimo, da species pietatis ne pokvari species virtutis. Osnova kat. literature je paradoks, da ne obstoja posebna umetniška vrsta »katoliška literatura«, marveč so pisatelji, ki so katoliki in obenem umetniki, zmožne, ustvarjajoče sile. Kat. pisatelj naj bo tako pogumen, da veruje v svoj poklic, toda naj bo toliko ponižen, to je tudi pravičen, da z bojaznijo nosi zavest tega poklica... Nikar tedaj ne omalovažujmo in s prazno občutljivostjo ne ovirajmo dela kritike. Življenjske sposobnosti literature namreč ne bo uničil kritik, marveč neka neosebna sila: čas... Več imam prositi tudi založnike s stališča svežine, prožnosti in živahnije sprejemljivosti. In še nekaj! Mi smo se doslej mnogo bavili s teoretično stranjo kat. leposlovja. Opustimo že končno akademska stališča! Sedaj nam ostane le eno: hoteti in delati! Za uspeh dejanja pa ne pozabimo dvojega: Prvo: Orate fratres! Biti kat. pisatelj, ni le vprašanje leposlovja, marveč tudi milosti. Kdor je kat. pisatelj, ta pripada službi misterija besede; za to pa ni dovolj le navdušenje, marveč je potreben tudi navdih milosti. Drugo pa je to, da bodimo edini, zakaj mi danes, žal, nismo složni. Na vse strani smo novi, sveži, in to je dobro; toda smo tudi na vse strani in to znači cepitev. Naša statistika je imenitna, toda naša dinamika je slabotna. Zato dosegamo uspehe, ne pa zmag. Imamo čitatelje, nimamo tabora. Imamo občudovavce, ki si odnašajo naše najlepše trenutke v osvežujoče spomine, toda ne gradijo si iz njih svetá, iz katerega stalno živé. Fratres, vigilate!«

Z Britisevim uspelim govorom so pričujoči brez izjeme soglašali in sprejeli njegove načelne ugotovitve za idejni program moderne katoliške literature.

Zborovalci so še sklenili stalnost takega kongresa, zavzeli stališče do nekaterih enostranskih in zaostalih kat. listov ter se odločili, da bodo izdajali četrtletno leposlovno-kritično revijo *Vigilia*, ki naj stoji na moderni vsestranski višini.

Z zaupanjem smo se poslovili in prepričan sem, da se bo pod vtisom kongresa še bohotneje nadaljeval razvoj kat. literature. Meni je bilo v posebno veselje, da sem se z vrsto urednikov in založnikov razgovarjal zaradi izdaje madžarskih prevodov iz Cankarjevih del. Upam, da bo v doglednem času lahko izšel prvi izbor. Splošno pa z veseljem ugotavljam, da so se mnogi pisatelji in izdajatelji resno zanimali za kulturne in literarne razmere južnih Slovanov. Revija »Magyar irás« v Košicah me je naprosila, da prevzamem referat o južnoslovanski literaturi in kulturi. Slovenski literarni listi so mi šli v ta namen z velikim razumevanjem na roko in upam, da bodo enako storili tudi hrvaški ter srbski.

Dr. Avgust Pavel